

36e JAARGANG nr. 2 - herfst 2015

VAN ZOYS

TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING
"SOEST - SOESTERBERG"

Historische Vereniging Soest - Soesterberg

Opgericht 8 mei 1980

Secretariaat:	Steenhoffstraat 46 - 3764 BM - Soest - info@hvsoest.nl - www.hvsoest.nl		
Voorzitter:	Herman Schoemaker	hcschoe@kpnmail.nl	035-6015711
Vice voorzitter:	Ton Hartman	ton.hartman@telfort.nl	035-7851770
Secretaris:	Johan van 't Klooster	jakvantklooster@hetnet.nl	035-5885399
Penningmeester:	Patrick Kuijpers	pkuijpers@delotte.nl	035-6013060
Overige leden:	Henk Groenesteijn	info@hiscue.com	035-6025795
	Hanneke Roskam	hanneke@roskam.nu	035-6018750
	Fred Engberink	f.engberink1@kpnplanet.nl	035-6019399
	Rob van Es	r.ves@hccnet.nl	035-6022944

Inhoudsopgave

	pag.
1. Van onze voorzitter	1
2. Berichten van het bestuur	3
3. Boekbespreking: Landgoed De Paltz een Heerlijkheid	5
4. Soester verzetsmensen: Piet Rubens (1920-1945)	6
5. Verdwenen Soest: Drogisterij "De Vijzel" aan de Molenstraat	8
6. Open Monumentendag in Soest: een rondje langs wat monumenten	14
7. Vooraankondiging bustocht op 29 oktober en Museumbericht	32

Omslagfoto;

**De uitvaart in traditionele stijl van de heer
Wim Hartman (1929-2008). Foto Hans Kruiswijk**

Foto achterzijde;

**Achterbord van de authentieke speelwagen uit 1734
zoals deze in het Museum Soest te bewonderen is.**

Voorwoord van de redactie

Iets vroeger dan u gewend bent ontvangt u het herfstnummer van dit blad, dit omdat we de locaties van de Open Monumentendag nog wat extra willen belichten. Daarnaast een artikel uit de serie Verdwenen Soest, ditmaal heeft René van Hal de geschiedenis van drogisterij Riemens uitgezocht. In de serie Soester Verzetsmensen dit keer aandacht voor Piet Rubens. Verder is er weer een boek verschenen over een gedeelte van de gemeente Soest namelijk: De Paltz. Een korte boekbespreking van onze kant.

Wij hopen dat u een inspirerende zomer heeft gehad: we kunnen wel wat kopij gebruiken. Temeer omdat we een grotere spreiding van schrijvers en onderwerpen wenselijk achten.

Terugblik op vorige nummers

Voor onze zustervereniging in Andijk deden we een oproep naar ervaringsdeskundigen die de evacuatie in de Meidagen van 1940 naar Andijk nog meegemaakt hebben. Via een tipgever kwamen we bij de heer Adriaan van Breukelen uit. Hij was nog een schooljongen in die tijd en woonde aan de Lange Brinkweg. De Lange Brinkweg was en is de grens van de bebouwde kom en daarmee ook de grens van de Grebbelinie. Vlakbij zijn ouderlijk huis was de veldkeuken opgesteld en daar hing Van Breukelen rond. Op een gegeven moment komt er een Duits vliegtuig over, de kok, die gekleed was in een wat vettig jasje waarvan je dacht: *“als hij het jasje uittrekt blijft het rechtop staan”*, pakt zijn karabijn en begint te schieten. Blijkbaar had de piloot dat wel in de gaten, want het vliegtuig draaide een rondje en kwam weer terug. Grote paniek brak uit, want iedereen verwachtte dat hij nu bommen zou gaan afwerpen. Men zocht zo goed als mogelijk was dekking, maar er gebeurde niets. Wel werd er nog vanuit de Grebbelinie wat luchtdoelgeschut afgevuurd. Zaterdag 11 mei moesten de bewoners van de Lange Brinkweg en omgeving naar het begin van de Stadhouderslaan gaan, waar ze met de bus naar het station in Baarn gebracht zouden worden. Moeder van Breukelen nam de jongste zoon in de kinderwagen mee, maar de kinderwagen mocht niet met de bus mee. De evacuatieleider Lejeune parkeerde de wagen in de slootkant en deze zouden ze bij terugkeer bij het gemeentehuis kunnen ophalen. De familie heeft nog gezocht, maar de kinderwagen is niet meer teruggevonden. ►

's Avonds begon de treinreis die de hele nacht duurde, er heerste een vreemde stemming in de trein. Sommige moeders waanden zich al weduwe, omdat hun mannen als soldaten in het oosten van het land gelegerd waren. Anderen waren berustend en de zus van Adriaan van Breukelen vond het maar wat spannend. Toen er een valies uit het bagagenet op het hoofd van de oude Piet Kuijper viel en deze daarop mopperde "*beginnen ze nu hier ook al met dat gedonder*" proestte zij het uit, wat haar weer een reprimande van haar moeder opleverde. Adriaan van Breukelen werd samen met zijn broertje ondergebracht bij het tuindersgezin Vriend, ergens tussen Grootebroek en Andijk, dat was in de vroege ochtend van de Eerste Pinksterdag. Het gastgezin was vroom Rooms-katholiek dus moesten de jongens meteen mee naar de hoogmis in de kerk. Gezien de slapeloze nacht is het niet verwonderlijk dat de jongens tijdens de mis gauw indommelden. Telkenmale kregen ze een hardhandige por tussen de ribben van hun 'gastvader' en na afloop nog een donderpreek over hun onheilige gedrag, vijftien jaar later is de irritatie nog merkbaar. Dinsdag 14 mei moesten de jongens mee op het land de bloemen van de tulpenbollen koppen, daar kregen ze te horen dat de bollen naar het land "*Export*" gingen. Enkele dagen later konden ze weer huiswaarts keren. Later tijdens de Bezetting is Van Breukelen nog een keer op de fiets naar zijn gastgezin geweest. ■

Evacuatie comité en groepsleiders bij elkaar voor de foto. De foto is waarschijnlijk na de mobilisatie gemaakt. Gezien het blad aan de bomen zal de foto genomen zijn rond september 1939. Fotograaf onbekend

Berichten van het bestuur

Fietstocht en rondvaart

Foto Hanneke Roskam-Slot

Een bijzonder geslaagde activiteit van onze evenementencommissie. Met een grote groep fietsten we onder goede weersomstandigheden richting Amersfoort. De Monnikenbosweg, vernoemd naar de monniken van het klooster Mariënhoeve, was voor ons speciaal voorzien van een nieuwe toplaag. Bij lunchroom “De Vlasakkers” lesten wij onze dorst en vervolgden onze weg naar de binnenstad. Gezien de grootte van de groep (ongeveer 60 personen) scheepten wij ons in in twee boten van de Waterlijn voor de rondvaart. Daar kregen wij deskundige uitleg over een stuk geschiedenis van Amersfoort. De terugtocht was over het nieuwe fietspad langs de Eem, voor velen de eerste keer dat ze Soest vanaf die zijde konden bekijken. Dank aan de evenementencommissie voor de goede organisatie.

Werkgroep Soesterberg

Na enkele jaren succesvol gedraaid te hebben heeft de werkgroep Soesterberg besloten om wat gas terug te nemen, aanvankelijk was het zelfs de bedoeling om de archief- en werkruimte in “De Linde” te ontruimen. Gelukkig hebben we Henk Schimmel (al jaren woonachtig in Soesterberg) bereid gevonden om deze ruimte te gaan ‘beheren’. Hij zal zich oriënteren hoe de werkgroep Soesterberg nieuw elan ingeblazen kan worden. Het bestuur dankt Coby van Esseveld, Jan de Mos en Wil Stekelenburg voor hun inzet en creativiteit in de afgelopen periode. Natuurlijk hopen wij dat zij met raad en daad de vereniging blijven ondersteunen. ►

Rogge maaien in de jaren 50. Op de trekker Joop Kok. De lopende persoon is Gijs van Essen. De man op de zelfbinder is nog onbekend. Foto collectie CLV Soest.

Rogge maaien op de Eng
Vanwege het nog niet rijp genoeg zijn van de rogge was dit evenement een week uitgesteld. Een gelukkige beslissing, want die middag werd Soest, net als de rest van Nederland, geteisterd door een zomerstorm. De oudste gedenkbom in Soest, de Wilhelminabom, is 'slachtoffer' geworden

van deze storm. Op 1 augustus waren de weergoden ons goed gezind en was het ook de eerste dag dat daadwerkelijk de combine de akkers op kon. Deze demonstreerde even hoe efficiënt deze machine werkt. Daarna was het de beurt aan de mannen met een respectabele leeftijd, die in hun jeugd het handmatig maaien met de zicht en mathaak nog gedaan hebben. Het maaien waren ze duidelijk niet verleerd en ook in het wat jeugdiger publiek was talent te bespeuren. Het binden van de gemaaide rogge was probleemvoller, het tegenwoordig gebruikte zaad rogge is van een ras dat kortere stengels geeft en de continu teelt geeft meer onkruid. Misschien is het wel goed om te vermelden dat het op grote schaal handmatig maaien al vrij gauw na de

oorlog is vervangen door de zelfbinder. Of de zelfbinder op de foto tot de Coöperatieve Landbouw Vereniging "Soest" behoorde of van een werktuigenvereniging van boeren is nog niet duidelijk, maar de foto zou uit 1956 zijn. Als Historische Vereniging waren we ook weer present, er is weer veel informatie uitgewisseld.

Onze presentatie bij het rogge maaien 2015.
Foto René van Hal

Ledenbestand

Nieuwe leden mochten we verwelkomen: de heren Wit, Van Essen, Odijk en Westerhof. Mevrouw Gommers en mevrouw Veenstra en de families Hilhorst, Honderdors en Van Veen. ■

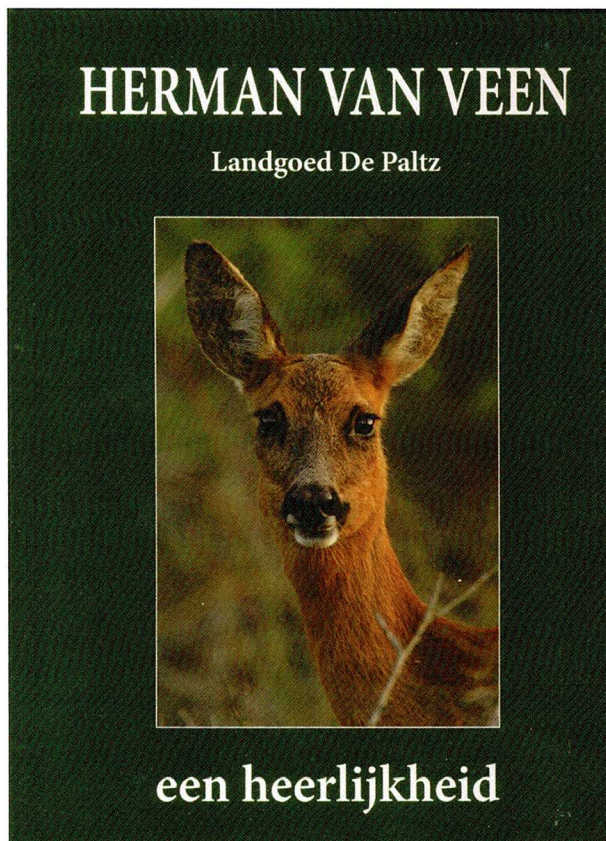
Boekbespreking: "Landgoed De Paltz een heerlijkheid"

Door Ton Hartman

Titel: Landgoed De Paltz een heerlijkheid. Auteur Herman van Veen, ISBN 978 90 817 1867 7. Het boek bevat 286 bladzijden op formaat 36,3 cm. X 25 cm. Uitgave: Harlekijn Holland Soest mei 2015, verkoopprijs € 28,-. Alleen verkrijgbaar bij het winkeltje op landgoed "De Paltz" en bij Boekhandel Van de Ven.

Een rijk geïllustreerd boek waarbij het bekijken en daarmee beleven van het landgoed zeker zo belangrijk is als het geschrevene. De auteur erkent in een korte inleiding dat ook hij steunt op de schouders van anderen, met name op die van Wim de Kam voor het historische gedeelte. Na het boek

gelezen te hebben kunnen we mede concluderen dat De Paltz terecht een heerlijkheid genoemd wordt. Niet in de oude betekenis dat de ambachtsheer zijn 'heerlijkheid' op feodale wijze bestuurt, maar dat Herman van Veen en zijn compagnon Edith Heerkens op patriarchale wijze talenten een kans geven. Over de geschiedenis van De Paltz doen verschillende varianten de ronde, Herman beschrijft de opties en verdedigt op creatieve wijze zijn keuzes: "ik zeg niet dat het zo is maar wie zegt dat het niet zo is?" De flora en fauna komen ook uitgebreid aan bod, in woord en in beeld en ook de toekomstplannen worden geschetst. Het boek is zeker de moeite van het aanschaffen waard. ■

Soester verzetsmensen (5):

Piet Rubens (1920-1945)

Door Ton Hartman

Bij de herdenking op 4 mei 2015 werd namens de "Stichting comité 4 en 5 mei Soest en Soesterberg" een kleine biografie over Piet Rubens gepresenteerd. Hij werd daar als Soester verzetsman gepresenteerd. Was dit terecht?

Piet Rubens, geboren te Hilversum op 20 januari 1920, was van Joodse afkomst. Hij was een zoon van Bernard Rubens (1883 -1943) en Julia Samson (1885-1925). Zijn beroep was metaalbewerker. Vader Bernard en broer Joël (1916-1943) zijn beiden gedeporteerd en vermoord. Aanvankelijk woonde Piet aan de Jacob van Campenstraat 27 te Amersfoort, maar in de oorlog is hij ondergedoken bij Bart Ham, jachtopziener op Hoogland.

Op het einde van de oorlog, en ook het einde van zijn leven wordt wat meer bekend over hem. Met enkele andere verzetsmensen, waaronder de geboren en getogen Soester Toon Stalenhoef (1920-1945), hadden zij zich verschanst in een boerderijtje in de buurtschap Liendert, gelegen tussen Amersfoort en Hoogland. Dat gebied was in de apriildagen van 1945 een soort niemandsland met de Duitsers aan de ene en de Canadese troepen aan de andere zijde. Het verzetsgroepje heeft contact gehad met een Canadese verkenningseenheid, die adviseerde voorlopig geen actie te ondernemen. Even later kwamen twee Duitse soldaten op de sporen af, een van de mannen raakte in paniek en de twee werden geliquideerd. Met deze liquidatie sloeg de vonk in het kruitvat, de Duitsers omsingelden het boerderijtje en doorzeefden het pand met kogels, vijf verzetsmensen kwamen om. Slechts twee mannen konden ontkomen, waaronder Piet Rubens. De andere jongeman was een Hooglander en wist een betere vluchtroute, later heeft hij wel verklaard "*dat ze zijn ballen uit zijn broek geschoten hadden*". Tragisch was dat de Duitsers onmiddellijk represailles namen, de mensen uit de naastgelegen woning dienden naar buiten te komen. Hoewel dit gezin geheel niets met het verzetsnest te maken had, werden vader en de twee oudste zonen voor de ogen van moeder, zussen en de jongste zoon ter plaatse geëxecuteerd. De volgende buurman werd gesommeerd de lijken van de twee gesneuvelde soldaten op zijn kaasbrik te laden, bij gebrek aan een paard diende hij de brik zelf te trekken. Verderop diende hij drie kuilen te graven, twee voor de soldaten en de laatste voor hemzelf.

Piet Rubens vluchtte naar Soest, maar werd gepakt en neergeschoten op 23 april om circa 20.00 uur op de Peter van den Breemerweg op het stukje weg tussen de spoorlijn en de gemeente Amersfoort. Het feit dat men in de gepresenteerde biografie vermeldt dat dit doodschieten door een Duitse

onderofficier is gebeurd, zou kunnen wijzen op een koelbloedige executie. Hij werd ter plekke begraven door buurtbewoner Hendrik Hoonhorst. Op 8 juni is het stoffelijk overschot weer opgegraven en herbegraven op de begraafplaats aan de Veldweg te Soest. Volgens de aangifte was Piet Rubens woonachtig in Amersfoort. Het is niet bekend of hij bij leven in Soest actief geweest is. De aangifte van overlijden is gedaan door Alexander Mozes Rubens, een 27 jarige landbouwer uit Hilversum, vrijwel zeker zijn broer. Over deze onderduiker en verzetsman in het Zeeuwse Axel heeft de VPRO een programma gemaakt, waar hij niet al te best vanaf komt. Hij schijnt op Dolle Dinsdag twee vrouwen geliquideerd te hebben die collaboreerden met de Duitsers. In 1952 is hij geëmigreerd naar Californië in de Verenigde Staten van Amerika. Zie "Het spoor terug: Moord in Axel". In 1975 heeft hij nog een poging gedaan om de naam van zijn broer Piet op de gedenknaald in Hoogland geplaatst te krijgen, er is daarop afwijzend gereageerd door het Oranjecomité. Wel wordt zijn naam genoemd bij de beschrijving van de gedenknaald voor de Hooglandse oorlogsslachtoffers. Ter illustratie hadden we een foto van het nog aanwezige graf van Piet Rubens willen plaatsen maar zonder toestemming van de nabestaanden is dat niet toegestaan. Als alternatief hebben we een foto van de omgeving van de plek waarin Rubens zijn eeuwige rust heeft gevonden. ■

Grafsteen Piet Rubbens in 2015

Verdwenen Soest

Drogisterij "De Vijzel" aan de Molenstraat

Door René van Hal

In maart 1926 startte mej. S. Zethoven, apothekersassistente, drogisterij "De Vijzel" op Molenstraat 4. Bijna 60 jaar later, november 1985, sloot deze drogisterij, een van de zgn. buurtwinkels, haar deuren, nadat mevrouw en meneer Riemens besloten hadden te stoppen. Naar aanleiding van een historische foto van dit pand in de rubriek Verdwenen Soest, kwamen verschillende reacties los. Daaronder ook van een van de dochters van de familie Riemens, de laatste drogisten in dit pand. Een mooie aanleiding om eens in de historie van dit pand te duiken, maar meer nog in de ontwikkelingen van een "kleine", ongebonden drogisterij in Soest.

Het begin:

In maart 1926 vestigde mej. Sientje Zethoven zich in Soest en opende op 13 maart op adres Molenstraat OZ 4 de eerste

drogisterij in Soest, die de naam "De Vijzel" meekreeg. De winkel bevond zich in een nieuw pand dat was gebouwd als winkelwoonhuis met 2 aparte woningen (de andere kreeg nummer 6). Mejuffrouw Zethoven volgde een opleiding als apothekersassistente in een periode dat drogist nog een

beschermd beroep was, waarvoor je vergunning moest hebben om die naam te voeren. Bij een drogist kon je voor een veelheid aan artikelen terecht. Ze voerden een uitgebreid assortiment met o.a. chemicaliën (zoals op de etalageruit stond vermeld), maar ook medicijnen, babyartikelen, schoonmaakartikelen, en zelfs snoep. Ze plaatste regelmatig advertenties in de Soester Courant om haar waar aan te bieden en dat deed ze ook wel in versvorm.

Het slot van een vers in een van de in de Soester Courant geplaatste advertenties eindigde met:

"Neemt een proef! Dat is niet schaad'lijk
Heusch, U geeft straks zelf
den raad:
'n Drogist-artikel? Ga dan
daad'lijk
naar "De Vijzel.
Molenstraat!"

Bij Zonneschijn en IJzel Artikelen van de Vijzel

Wederom voorradig
diverse soorten

**Eau de Cologne,
Parfum, Zeep,
Poeder, Crème,
Rouge.**

Vriendelijk aanbevelend,

C. S. VAN VEEN

Drogisterij „De Vijzel”

Molenstraat 4 - Tel. 2932

In 1944 deed mej. Zethoven haar zaak over aan mej. C.S. van Veen, eveneens apothekersassistente. Zij had ook de opleiding tot drogist met goed gevolg afgelegd. Zij zette de zaak voort met een gelijke opzet en zonder noemenswaardige aanpassing van de inrichting. Daarbij was ook sprake van wisseling van het assortiment door het jaar heen. Voor de zomer andere artikelen dan rondom Sint Nicolaas. Juist dan waren er de nodige wat luxer artikelen als parfum en eau de cologne te koop.

Het echtpaar Riemens neemt „De Vijzel” over.

Al in 1952 deed mej. C.S. van Veen de zaak over aan de heer en mevrouw Riemens. Bijzonder was wel dat de overdracht plaats vond op de dag voor Kerst, 24 december om 12.00 uur. Dat gebeurde tegen contante betaling en vanaf dat moment nam het echtpaar de zaak ook daadwerkelijk over, zonder dat ze precies wisten wat ze allemaal gekocht hadden, laat staan waar de winkelvoorraad allemaal stond. Dat was zoeken. Gelukkig waren er twee vrije kerstdagen die gebruikt konden worden om zich meer eigen te maken van de zaak. Weet dat het echtpaar toen pas acht dagen eerder was getrouwd en dat alles dus nog wennen was. ►

Hiermede bericht Mej. C. S. VAN VEEN, apothekers-assistente-drogiste. Drogisterij „De Vijzel”, Molenstraat 4, dat zij haar Drogisterij op 24 Dec. 1952 heeft overgedaan aan

MEVR. A. RIEMENS-DE WIT,
 apothekers-assistente-drogiste. Zij dankt U voor het genoten vertrouwen en hoopt, dat U ook Mevr. Riemsens Uw vertrouwen zult geven.

C. S. VAN VEEN.
 A. RIEMENS-DE WIT.

De heer Jan Riemsens was een geboren Middelburger, terwijl zijn vrouw Anneke uit Amsterdam kwam. Die raakte ook in Zeeland verzeild toen de apotheker waarbij zij werkte naar Goes verhuisde en hij haar

vroeg mee te gaan en ook daar voor hem te werken. Doordat Jan na de oorlog ook ging werken in het ziekenhuis in Goes, waar hij o.a. in de apotheek werkte, leerden ze elkaar kennen.

Ze wilden graag samen een eigen zaak beginnen en via leveranciers kwamen ze in contact met mej. Van Veen, die haar zaak wilde verkopen. In die tijd werd er niet veel onderzoek gedaan naar de rentabiliteit van de over te nemen zaak. Het echtpaar Riemsens liet zich vooral bij een vertrek naar Soest leiden door de plannen dat er op de Eng en in Overhees gebouwd zou gaan worden en dat er dus veel nieuwe gezinnen zich in hun omgeving zouden vestigen. De realisatie heeft nogal wat jaren op zich laten wachten en wel tot begin jaren '60. Dat betekent dat het zeker in de beginjaren geen vetpot is geweest en er dus veel extra's moest worden opgepakt om het te stichten gezin te onderhouden. Wat opvalt in de advertenties en in de vergunningen is dat die veelal op naam stonden van mevrouw A. Riemsens-de Wit. Dat vond zijn oorzaak in het feit dat zij, gezien haar opleiding, eerder in het bezit was van de benodigde papieren om een drogisterij te mogen exploiteren. Jan Riemsens heeft die papieren natuurlijk ook gehaald, maar moest daar een langere opleiding voor volgen.

De heer Riemsens ook agent voor bladen Geïllustreerde Pers

Al vrij snel kon Jan Riemsens het agentschap verwerven voor de verspreiding van de bladen van de Geïllustreerde Pers als Donald Duck, Margriet, Revue e.v.a. Hij bracht ze zelf wekelijks rond en heeft ervoor gestreden om het agentschap voor geheel Soest te verwerven, waarvan de uitgeverij aangaf dat ze

dat eigenlijk niet deden en dat het hun ervaring was dat de bezorging moeilijk door één persoon te verzorgen was. Maar Jan bewees dat het wel kon en ging door weer en wind door geheel Soest (Van einde Biltseweg tot einde Birkstraat) om de bladen rond te brengen en het abonneegeld te incasseren. Een helse klus dus, waarbij hij menigmaal verkleumd thuis kwam. Desondanks klaagde hij nooit omdat het in ieder geval extra klanten voor de drogisterij en dus ook inkomsten genereerde. Na zo'n 13 jaar is deze activiteit afgestoten en eigenlijk wil Jan daar later niet meer zo aan worden herinnerd. Het waarom is ook de kinderen niet duidelijk geworden.

Zestiger en zeventiger jaren glorie tijd

Bij het echtpaar Riemens stond klantvriendelijkheid hoog in het vaandel. Voor elke klant was tijd voor een praatje. Daarmee bouw je een relatie op en onderscheid je jezelf van een ander, was hun motto. Ze begonnen in een tijd dat er in Soest ongeveer twaalf van die kleine drogisterijen bestonden, echte buurtwinkels. Er was in die tijd nauwelijks nog last van het feit dat supermarkten een groot deel van het assortiment van een drogist gingen verkopen, laat staan dat die grote drogisterijketens als Kruidvat, Etos en Trekpleister de markt voor de kleine winkelier "bedierven". Dat werd in de tachtiger jaren wel anders en zeker voor hun drogisterij met de toenmalige Gemar in de achtertuin. Uiteindelijk was dit ook een van de redenen (naast de leeftijd natuurlijk) om eind 1985 te stoppen.

Uitbreidingen van drogisterij "De Vijzel"

Toen in 1956 fotograaf Niestadt, die op nummer 6 woonde, zijn huis te koop aanbood, was dat toch een reden om ook dit pand te kopen, ondanks dat de verwachte omzetgroei achterbleef als gevolg van de niet gerealiseerde nieuwbouw op De Eng. Buurman 's huis is maar één keer te koop, is het gezegde. Eigenlijk waren ze met hun besluit net iets te laat, omdat een ►

makelaar het huis al had opgekocht. Ze hebben echter hun wens doorgezet, maar moesten wel duizenden guldens extra op tafel leggen.

In 1959 werd het interieur van de winkel vernieuwd met een inrichting geleverd door plaatsgenoot Lambert Rademaker. Wat waren ze

er trots op en wat een degelijke inrichting werd dat. Ook nu nog worden delen ervan door de beide dochters gebruikt om spullen in op te bergen.

Het toch al brede assortiment werd uitgebreid met reformartikelen en al snel werd toegelegd op de artikelen van Dr. Vogel. Daarmee werd ook de gezondheidsadvisering steeds breder, want de klanten kwamen met tal van vragen over gezondheidsklachten en wat ze dan het beste konden doen. Soms ging het zelfs een beetje ver wanneer ziekteverschijnselen van huisdieren werden voorgelegd om advies wat hiermee te doen.

In 1963 volgde een uitbreiding van de Drogisterij met de eerste Soester schoonheidssalon. Mevrouw Anneke Riemens had een opleiding tot schoonheidsspecialiste gevolgd en richtte haar eigen salon in. Dat was ook het moment dat Jan Riemens steeds meer zelf in de zaak te vinden was en hij zijn nevenactiviteiten afstootte. Het was zeker voor Soest best wel een luxe activiteit. De drempelvrees was dan ook vrij groot. Desondanks lieten talloze bruidjes zich door Anneke Riemens mooi maken voor het belangrijkste moment in hun leven. De schoonheidssalon werd na zo'n 10 jaar gesloten, omdat het voor het echtpaar toch wat te druk werd. Ze wilden niet werken met personeel. De persoonlijke contacten hadden ze hoog in het vaandel staan. Natuurlijk sprongen de beide dochters af en toe wel eens bij. Wat ze zich nog steeds daarbij zeer goed kunnen herinneren zijn de Nieuwjaarsdagen met op TV het Nieuwjaarsconcert en de ski-afdeling in Garmisch Partenkirchen met op hun schoot de laadjes uit de winkel waaruit ze de voorraad moesten tellen. Winkeliers moesten jaarlijks de balans opmaken.

Naast de winkel waren er ook veel klanten die hun bestellingen opgaven en thuis lieten bezorgen, zoals de bewoners in het toenmalige Braamhage. Veel vrije tijd was er dus niet voor deze ondernemers. Enkel de woensdagmiddag

(en natuurlijk de zondag) was de winkel dicht en konden ze met hun kinderen wat anders doen. Vakanties bleven eigenlijk maar tot zo'n drie dagen per jaar dat de winkel dicht ging beperkt. Vrije tijd hebben ze dus vooral na het sluiten van hun winkel verkregen.

Tot slot

Een bijzondere buurtwinkel is eind 1985 uit het Soester beeld verdwenen. Zo is dat (jammer genoeg) op meer terreinen gebeurd. Wellicht is Drogisterij "De Pil" aan de Koninginnelaan wel een van de laatste zaken die nog steeds voortbouwt op de oude en toen vertrouwde opzet: breed assortiment en veel persoonlijke service en voor alles is er wel een oplossing te vinden. Dank aan Marion en Lydia Riemens voor hun bijdrage aan dit historische artikel. ■

Bronnen:

Berichten en advertenties in de Soester Courant en Amersfoortse Courant
 Reacties op de bijdrage over Molenstraat 4 in de rubriek Verdwenen Soest
 Inbreng van de beide dochters van Jan en Anneke Riemens, Marion en Lydia
 Foto's en artikelen uit de familieverzameling van Riemens

Open Monumentendag in Soest, een rondje langs wat monumenten

Dit jaar is het thema van de Open Monumentendag "Kunst en Ambacht". In Soest zijn wij op zoek gegaan naar locaties waar de kunst van het ambacht nog verstaan wordt. Ambachtelijke uitoefening, dus het in handwerk produceren, is net als kunst een bijzondere prestatie, hierop richten wij onze aandacht. Bijzonder daarbij is dat verschillende locaties die bezocht kunnen worden zelf monument zijn.

Door Ton Hartman

Schilderij begin 20e eeuw, kunstenaar onbekend

De Kleine Melm

Over deze locatie is in der loop der jaren al zoveel geschreven, ook in dit blad (zie het herfstnummer 2013 34^e jaargang nr. 2 blz. 10 tot en met 15). Het veerhuis aan de Kleine Melm wordt beschouwd als het oudste nog bestaande huis in Soest. Het bouwjaar 1681 is vereeuwigd in de muurankers op de voorgevel. Op het schilderij, dat gedateerd wordt uit het begin van de 20ste eeuw, ziet u hoe kunst en ambacht samengaan. Het schilderij lijkt waarheidsgetrouw geschilderd, toch ontbreekt het pontje!

Rond de Petrus en Pauluskerk

De Kerkebuurt is het oudste dorpscentrum van Soest, maar in de loop van de negentiende eeuw is de oude Kerkebuurt overvleugeld door het gebied rond de Petrus en Pauluskerk. Dankzij de Bataafse Revolutie kregen de Rooms-katholieken meer mogelijkheden

en daar is in Soest volop gebruik van gemaakt. Aanvankelijk zou de grootste geloofsgemeenschap de dorpskerk krijgen, maar de vertragingstactieken hebben voor de Nederlands-hervormde kerk gunstig uitgepakt. Tot aan de negentiende eeuw werden de katholieken begraven in of rond de "Oude Kerk". Om de zielenrust te bevorderen werd een schepje 'gewijde' aarde toegevoegd. Als eerste expansie werd dus een kerkhof aangelegd. De grote metamorfose werd geïnitieerd door pastoor Willem Steenhoff (1816-1880). Als bouwpastoor begon hij met een nieuwe Petrus en Pauluskerk, die aanmerkelijk groter was dan de "Oude Kerk". De bijbehorende pastorie zou met gemak een groot gezin kunnen herbergen. Daarna werd rond 1868 het kloostercomplex Sint Jozef gebouwd, met achter het hoofdgebouw (nu Museum Soest) een allang verdwenen boerderij. Korte tijd later werd er een jongensschool en verenigingsgebouw gebouwd en als sluitstuk werd het kerkhof uitgebreid met een fraai poortgebouw. Dat Steenhoff de grote stimulator van deze bouwwerken was neemt niet weg dat de geldmiddelen wel grotendeels door de plaatselijke Rooms-katholieke bevolking opgebracht moesten worden. ►

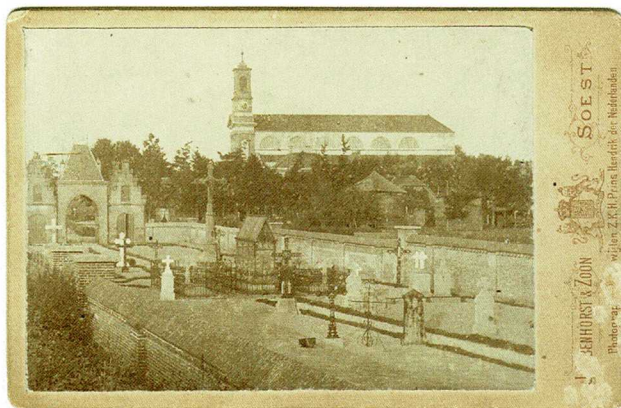
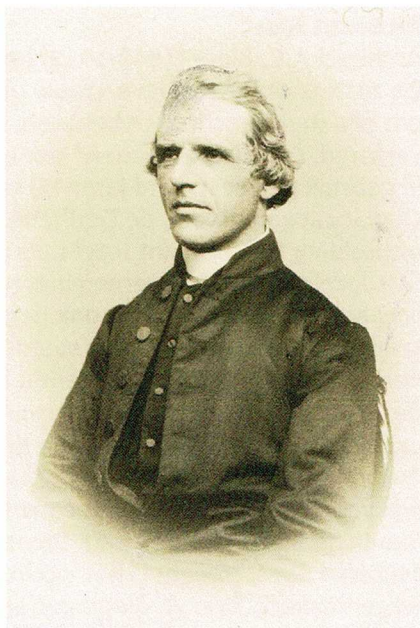

Foto J. Ebbenhorst en zoon, foto circa 1885

Pastoor W. Steenhoff

Foto J. Ebbenhorst en zoon, foto circa 1885

Museum Soest

Architect A.C. Bleys (1842-1912) heeft dit gebouw rond 1868 ontworpen. De zusters van Onze Lieve Vrouw uit Amersfoort werden naar Soest gehaald om een meisjesschool te beheren. Daarnaast werden wat 'ouden van dagen' verzorgd. Een kleine honderd jaar is het gebouw voor het oorspronkelijke doel in gebruik geweest. Eind jaren 80 van de vorige eeuw werd er het Museum Oud Soest gehuisvest, de Oudheidkamer aan de Kerkdwaarsstraat was aan uitbreiding toe. Het Sint Jozef huis (verwarrend is het altijd geweest dat het Sint Jozefgebouw, het verenigingsgebouw, naar dezelfde heilige is vernoemd) was een mooie locatie, die ook nog wat centraler in Soest ligt. In der loop der jaren hebben de vrijwilligers steeds meer ruimten in het gebouw ingericht. Een van de ruimtes is de wagenmakerij geworden; terecht vernoemd naar de 'grootste' vrijwilliger Antoon van den Dijssel. Zijn vader was de laatste wagenmaker van Soest en als de tijden niet veranderd waren, dan was Antoon ook ongetwijfeld wagenmaker geworden. Hij heeft het familiebedrijf wel voortgezet, maar dan als carrosseriebouwer, nog steeds is het een familiebedrijf onder de naam Dijssel BV, nu gespecialiseerd in tankwagenbouw. Museum Soest (recent is het woordje "Oud" verwijderd) is meer dan een wagenmakerij. Drie verdiepingen zijn ingericht met soms typische Soester geschiedenis: bijvoorbeeld de stijlkamer met het in Soester klederdracht gestoken echtpaar.

Ingang R.K. Begraafplaats aan het Sint Annahof.

R.K. Begraafplaats H.H. Petrus en Paulus

In het boek "Geschiedenis en Architectuur" wordt geschreven dat het kerkhof aangelegd is in 1828, mogelijk is dat al een eerste uitbreiding of een verplaatsing. In het boekje "De Petrus en Paulusparochie" geschreven door de heer F.S.I. Knaapen, wordt vermeld dat pastoor Johannes van Schaik uit Breukelen in 1813 in Soest begraven werd. In Breukelen was geen Rooms-katholiek kerkhof en Soest kende hij van zijn kapelaanschap alhier. Ook de zus van pastoor Van Dashorst, die als zijn huisgenote in Soest woonde, is na haar overlijden in 1801 in Soest begraven, hoogstwaarschijnlijk bij de Petrus en Pauluskerk. Pastoor Matteus van Dashorst is vanaf 1778 tot zijn overlijden in 1826 de leidsman van de kerk geweest, vermoedelijk is hij wel in Soest begraven en dat zal ongetwijfeld bij de RK kerk geweest zijn.

In dit periodiek heeft het kerkhof al een keer centraal gestaan, René van Hal heeft in het voorjaarsnummer van 1993 alles in hoofdlijnen beschreven. Hij zal zeker wat geschiedenis van huis uit meegekregen hebben, zijn vader mogen we als eerste 'administrateur' beschouwen. Formeel was het kerkbestuur verantwoordelijk, maar de uitvoering lag bij een administrateur. Na Van Hal werd de heer Hom senior de beheerder. In de jaren tachtig van de vorige eeuw wilde het kerkbestuur (lees de voorzitter pastoor Buisman) van het kerkhof af. Aan de Veldweg werd een Rooms-katholiek gedeelte aangelegd en werd ►

er een tijdje niet begraven aan de Dalweg. Daarmee ontstond de wonderlijke situatie dat echtparen gescheiden begraven werden. Met voortschrijdend inzicht is besloten om het kerkhof aan het tegenwoordige Sint Annahof weer te gaan gebruiken. Er werd besloten om de begraafplaats in een stichting onder te brengen en nu mogen we ervan uitgaan dat het blijft voortbestaan. Een van de eerste personen die onder de nieuwe opzet een laatste rustplaats kreeg was pastoor Buisman!

Priestergraf

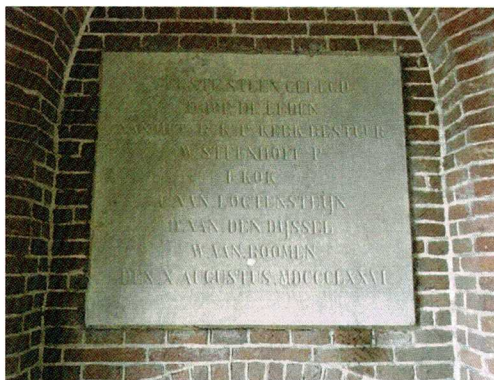
De huidige grafsteen van pastoor W. Steenhoff

Terug naar vroeger tijden, in 1876 besluit het kerkbestuur tot de bouw van een poortgebouw, tegelijkertijd vindt er een herschikking van de graven plaats. Er wordt een nieuw priestergraf aangelegd waarin de nog jonge priester A.E.A Smorenburg zijn laatste rustplaats krijgt. Maar als pastoor W. Steenhoff twee maanden later zelf overlijdt, wordt hij niet bijgezet in het priestergraf, maar krijgt prominent een praalgraf, wat op de oudste foto van het kerkhof goed in beeld is. Helaas is de bovengrondse graftombe in de jaren '70 van de vorige eeuw afgebroken, zelfs een kleine speurtocht naar een detailfoto van de sarcofaag heeft nog geen resultaat opgeleverd. De gehele opbouw is vervangen door een sobere steen, de persoonlijke gegevens zijn er opgeschilderd maar inmiddels vrijwel onleesbaar, wel heeft hij zijn prominente plek in het wandelpad behouden.

Op een plaquette aan de binnenkant van het poortgebouw staat het toenmalige kerkbestuur vermeld dat de eerste steen gelegd heeft. Naast Steenhoff komen we de volgende namen

tegen: J. Kok, C. van Logtensteijn, D. van den Dijssel en W. van Roomen. Jan Kok was boer op "Het Gagelgat", een van de andere monumenten die op de Open Monumenten Dag 2015 opengesteld zijn. Welke Dirk van den Dijssel bedoeld wordt is onduidelijk, en waren twee neven die in aanmerking komen. Beiden waren ongehuwd, Dirk (1821-1885) zoon van Arie was wagenmaker of Dirk (1815-1893) zoon van Hendrik die landbouwer was. Willem van Roomen was landbouwer op de Groote Melm en ook Cornelis van Logtensteijn beoefende het landbouwersvak uit.

Plaquette in het poortgebouw.

Als ontwerper van het poortgebouw wordt architect Alfred Tepe (1840-1920) beschouwd, het was in de begintijd van zijn carrière. Toch zal hij bij de uitvoering weinig bemoeienis gehad hebben, hij was in die tijd al een vermaard ontwerper van echte kolossale (RK) kerken. Terwijl de architect wel bekend zou zijn, is niet bekend wie de aannemer is, dat is misschien nog wel verborgen in de archieven. De financiële exploitatie van het kerkhof was erop gericht dat het een positieve bijdrage zou leveren aan de geldelijke middelen van de kerk. Daarom werden de beschikbare graven verdeeld in vier klassen, waarschijnlijk lagen de duurste graven of grafkelders het dichtst bij het priestergraf.

Een van de andere bijzondere graven is het zustergraf van "Huize Sint Jozef". Voor deze zorgzame nonnen was er een grafkelder ingericht vlakbij het hardstenen hoofdkruis in het midden van het kerkhof. Op een gegeven moment besloot 'moeder overste', de abdis van de congregatie van de Eerwaarde Zusters van Onze Lieve Vrouwe van Amersfoort dat de stoffelijke resten van de 'Soester' zusters weer naar Amersfoort moesten. De grafkelder wordt nu gebruikt als knekelgraf. ►

Knekelgraf

Grafsteen Dr. Kuijper

Het oudste grafmonument wordt nu toegeschreven aan de familie Kuijper (over dokter Frans Kuijper kunt u meer lezen in het zomernummer 2014). De populaire huisarts Frans Kuijper (1808-1878) verloor zijn vrouw Elisabeth Pen in 1851 op 42 jarige leeftijd, zij was de eerste die in het familiegraf bijgezet werd. Dokter Frans Kuijper hertrouwde de weduwe Charlotte Woldina Maria Alberdingk Thijm-Slaghek (1825-1901), zijn oudste stiefdochter Maria Theodora Alberdingk Thijm was in 1865 de volgende die bijgezet werd. Na zijn bijzetting in 1878 werd het graf nog gebruikt voor zijn tweede echtgenote en als laatste vond zijn stiefdochter Maria Francisca Everarda Alberdingk Thijm (1851-1903) haar plek.

Grafstenen van nog 3 huisartsen. Van links naar rechts: Dr. Batenburg, Dr J.H.A Rupert en Dr H.G Rupert

Op de grafstenen wordt vrij weinig het beroep vermeld, een uitzondering daarop zijn de dokters. Bij eerder genoemde Frans Kuijper staat **Med. Doct.** De volgende dokter die we op dit kerkhof tegenkomen is J.G.A. Batenburg, bij hem staat **Med. Doct & Arts**, maar ook bij zijn echtgenote wordt dat gegeven nog eens vermeld! Zijn opvolger J.H.A. Rupert krijgt de vermelding **Arts te Soest**, bij zijn zoon is dat nader gespecificeerd tot **Huisarts te Soest**.

Een graf dat nog wel wat grandeur heeft, is het graf van de jonkvrouwen Cornelia (1812-1876) en Everdina Jacoba van Dam van Veenhuizen, een smeedijzeren hek voorzien van papaverbollen beschermt de vrijwel

Grafmonument van de jonkvrouwen Van Dam van Veenhuizen

onleesbare grafsteen. De papaverbollen staan voor een eeuwigdurende slaap. De zerk geeft het familiewapen weer, maar de tand des tijds maakt het voor een heraldicus niet gemakkelijk. Bij leven woonden de ongehuwde zussen aan het Kerkpad NZ 35 in de Villa Carolina, welke villa nog steeds een pronkstuk is.

Gietijzeren engel

Engel des doods

Een bijzonder grafmonument is de gietijzeren engel, met wijd uitgespreide vleugels houdt zij de wacht op het graf van de familieleden Butzelaer. Merkwaardig is dat deze engel aan het 'voeteneind' staat. De beheerder de heer Bep Hom vertelt de reden: oorspronkelijk stond deze engel op een ander graf van de familie, maar bij het plaatsen van een nieuwe steen was er geen ruimte meer aan het hoofdeind. De engel fladderde naar het andere graf en zal binnenkort zijn eeuwfeest kunnen vieren, het zou uit 1916 dateren.

Een wandeling over het kerkhof geeft een mooie impressie van allerlei kunstuitingen. Bij regenachtig weer zijn zelfs de oudere grafstenen redelijk te lezen. Recente grafstenen hebben vaak meer creativiteit. ►

Met deze beschrijving van het kerkhof hopen wij dat u de monumentale waarde er ook van gaat inzien, hoe populair dit kerkhof al is ziet u aan dit bordje, iemand heeft zijn laatste rustplaats al gereserveerd.

3 generaties Smorenburg

Uitvaartverzorging

Bij ambachten wordt vaak het beroep doorgegeven in familieverband, ook in het geval van de uitvaartverzorging die deze Open Monumentendag 2015 medewerking verleent. Van origine is Smorenburg een Soesterbergs bedrijf, maar ook in deze branche is schaalvergroting aan de orde. Voor Smorenburg is het RK kerkhof aan het Sint Annahof geen onbekend terrein. Grondlegger van het bedrijf is de heer Joop Smorenburg (1911-2002). Op 3 februari 2000 heeft Joop Smorenburg een interview gegeven aan Jan Menne in het kader van het project Mondelinge Geschiedenis. Ook de begintijd

van het begrafenisgebeuren komt daarin aan bod. Als jongeman werd hij door de toenmalige pastoor gevraagd om op de pastorie te komen slapen, er was enkele malen ingebroken en de pastoor voelde zich niet veilig. Tegelijkertijd kon hij wat klusjes van de koster overnemen. De relatie van de pastoor met de 'echte' begrafenisondernemer Boonekamp was niet erg goed, en op een gegeven moment gaf de pastoor aan Joop Smorenburg de opdracht om een uitvaart te begeleiden. Hij kreeg het 'gereedschap' (kaarsen, kandelaars en kleding) in bruikleen van de kerk. Vanaf 1938 had hij officiële erkenning en mogen we dat jaar als startdatum beschouwen. Er werd gestart vanuit de ouderlijke boerderij aan de vroegere Postweg (nu de Van der Griendtlaan) te Soesterberg. Inmiddels is het de derde generatie die Uitvaartverzorging Smorenburg leidt, Jos en Lisette Otten vormen gezamenlijk de directie.

Begrafenis jaren 60

Uitvaarten zijn in de loop van bijna tachtig jaar aanmerkelijk veranderd. Was vroeger een crematie voor veel mensen onbespreekbaar, nu wordt er vaker voor gekozen. Terwijl vroeger bijna iedereen thuis opgebaard was, wordt nu vaker gekozen voor een vaak beter bereikbare plaats. Ook de ontkerkelijking heeft zijn effecten, toch wordt de laatste jaren weer vaker voor bepaalde tradities gekozen. Zo schijnt het 'schouderen' dat wil zeggen de kist dragen op de schouders door zes personen weer vaker te gebeuren, er is daarvoor zelfs een dragersgilde.

Smederij Rein Tupker

Een van de meest aansprekende ambachten die kunst oplevert is natuurlijk de smid. Om van een stuk ijzer een gebruiksvoorwerp te maken is de nodige inspanning vereist. Zoals het spreekwoord zegt "ge moet het ijzer smeden als het heet is" brandt er in de smederij een pittig vuur. Soest kende in het verleden befaamde smederijen, maar thans is de siersmederij van Tupker uniek.

Bijzonder is al dat Rein Tupker zelf echt voor het vak gekozen heeft en niet in een familietraditie is opgevolgd. Op de Lagere Technische School kon hij de keuze maken tussen Metaal- of Autotechniek. Bij Metaal werd je ongeveer standaard opgeleid tot bankwerker, Rein voelde toen toch een 'roeping' om smid te worden en ging in de leer bij een smid. In 1982 startte hij voorzichtig voor zichzelf aan de Dorresteinweg, achter melkrijder Toon van Doorn. In 1984 verplaatste hij zijn activiteiten naar de Veldweg. Daar brandt het smidsvuur alweer ruim dertig jaar.

Smederij Tupker aan de Veldweg

Hoewel hij ook **Rijksgediplomeerd Hoefsmid** is doet hij weinig tot geen paarden beslaan. Aangezien een paard elke twee maanden opnieuw beslagen moet worden zou dat een mooie constante bron van inkomsten zijn. Misschien komt er ooit nog een 'travalje' (hoefstal) aan de Veldweg. Voorlopig lijkt er genoeg werk te zijn voor de siersmederij, een gastvrij rondje door de smederij laat zien dat Rein en zijn medewerkers met verschillende projecten bezig zijn. In mijn argeloosheid dacht ik dat een bijna voltooid hekwerk bestond uit kokerprofielen met wat smeedwerk erin, het bleek massief ►

De smid in actie

ijzer te zijn. In gesloten toestand kun je er het silhouet van een karakteristieke boom in herkennen. Dat verklaarde tegelijkertijd de robuustheid van de bevestigingspalen waarop ook de naam van het huis was aangebracht. Het zal wel niet bij een doorsnee eengezinswoning komen te staan. Verbaasd was ik ook dat er ondanks de secularisatie nog steeds opdrachten vanuit de kerkelijke wereld komen, nu wordt er gewerkt aan een kunstwerk voor de Dominicuskapel in Nijmegen.

Kunstwerk langs de Eem gemaakt door Rein Tupker

Er wordt niet alleen met ijzer gewerkt, ook brons wordt veelvuldig gebruikt in vooral kunstwerken. Bij de rondleiding door de smidse blijkt de passie van Rein voor zijn vak, vol vuur vertelt hij over de objecten in bewerking. De variatie van opdrachten is groot, van hekwerken, balkon- en traphekken, deuren, waterbronnen en grafmonumenten, ook restauratie wordt gedaan. Met zijn gedrevenheid is het een goed leerbedrijf voor een nieuwe generatie siersmeden. In de landelijke omgeving van Soest langs de Eem (langs het fietspad naar de Malebrug) staat een kunstwerk dat door Rein Tupker vervaardigd is, het ontwerp is van iemand anders.

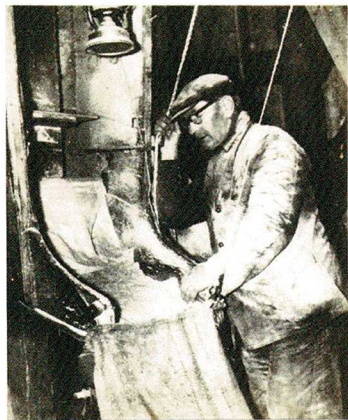

Foto Jaap van de Broek

Molen "De Windhond"

Een rijke historie heeft de molen en hoewel een replica van de vroegere molen, zal op termijn de monumentale waarde wel blijken. Over de molen valt niet al teveel nieuws te vertellen, maar wel over het ambacht 'molenaar'. Het vak molenaar is bijna uitgestorven, niet dat er geen graan meer wordt vermalen maar door de schaalvergroting heb je weinig mensen die het 'werk' nog doen, ze heten tegenwoordig proces operator of iets dergelijks. De genadeslag die de Soester korenmolens het laatste rendement wegnam was de oprichting van de 'maalterij', nu bijna 100 jaar geleden. Nu was de maalterij bestemd voor het malen van graan, voornamelijk rogge, voor veevoer. Het malen van graan voor menselijke consumptie in de molens De Windhond en De Vliet was al eerder teruggelopen, eenvoudigweg omdat er minder vraag was naar inlands graan. Dit was weer het gevolg van de grote "Agrarische Depressie". Dankzij de grote stoomschepen kon er betrekkelijk goedkoop, kwalitatief goed graan uit Amerika of uit de Oekraïne aangevoerd worden. Was het voor de Soester boeren tot circa 1878 nog aantrekkelijk om graan te verbouwen en daarmee het akkerbouw gedeelte van het bedrijf winstgevend, na 1878 werd de veehouderij veel belangrijker. ►

De 'molenaar' van de 'maalterij'

Dat de akkerbouw op de Eng gehandhaafd bleef zal dankzij de vruchtwisseling zijn. Aardappelen bleven een gewild product en dat is alleen in wisselbouw mogelijk. Andere gewassen zoals voederbieten en haver vulden het bouwplan verder op. Eer de omschakeling naar veehouderij zijn beslag kreeg is er vele jaren weinig geïnvesteerd.

Het Gagelgat en de ambachten

Maandag 5 mei 2008, een gewone maandag zoals iedere week, het weer was mooi. Niets deed vermoeden dat het een keerpunt in de geschiedenis van Het Gagelgat zou worden. Sterker nog, wie wist waar Het Gagelgat was en wat er gedaan werd? Enkele dorpshistorici wisten dan wel dat de boerderij aan de Birkstraat 107 bedoeld werd, maar wat kon er verder mee gedaan worden? De bewoner leefde in tevredenheid in zijn zelfverkozen isolement, het was dan wel geen kluizenaarschap, het had er wel wat van weg. Een vergelijking met de honderd jaar eerder in Soest levende Jan Muis zou veel overeenkomsten vertonen. Beiden hielden vast aan tradities in een veranderde wereld, zolang het hun van pas kwam. Jan Muis poseerde geduldig voor de fotocamera, ongetwijfeld zal hij wat geld voor de reportage gekregen hebben, en tegelijkertijd wat reclame voor zijn handeltjes gegenereerd hebben. Voor Wim Hartman ging het vasthouden van tradities meer uit van vrees voor het onbekende dan het ambiëren van een carrière. Een van de vertrouwelingen die regelmatig Wim opzocht was Hans Kruiswijk. Wim Hartman was bevriend geraakt met Hans bij het schrijven van het boek "De duiven kennen het koren niet meer". Als de kippen van Wim weer wat eieren gelegd hadden, dan werd Hans weer benaderd voor het oplossen van het overschot.

Uitvaart Wim Hartman 2008

Traditiegetrouw zou Wim Hartman die maandagmorgen naar de veemarkt in Utrecht gaan. Nu stelde dat fenomeen veemarkt toen al niet veel meer voor, maar er kwamen elke week enkele bekenden waarmee wat 'neuten' genuttigd werden. Maar toen zijn broer Gert voor de deur stond bleef Wim zitten, Petrus had hem naar de hemelpoort groepen.

Aangezien deze Open Monumentendag het doodgravers vak ook centraal staat, is een korte impressie van de uitvaart van Wim Hartman toepasselijk, temeer

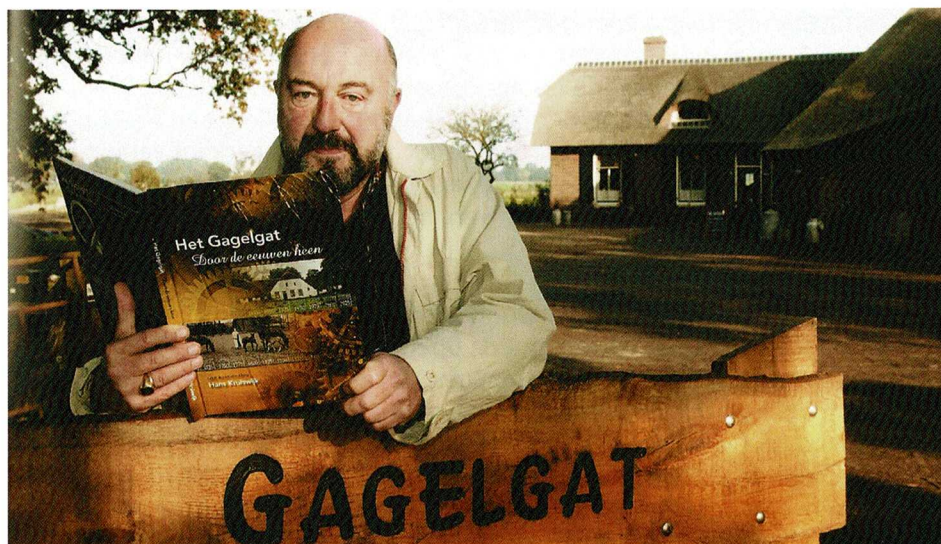
daar teruggegrepen werd naar oude tradities. Een lijkkoe bespannen met twee zwart 'aangeklede' paarden en bijpassende koetsier kwamen naar het sterfhuys om vervolgens met de hoofdpersoon naar de kerk te vertrekken. Zeker op de steeg naar de boerderij tussen het ontluikende groen heeft dat mooie fotomomenten opgeleverd. Ook de tocht naar het kerkhof verliep in die sfeer. Na afloop hebben zijn vertrouwelingen, gezien het aantal zouden we haast over apostelen kunnen schrijven, het ritueel afgesloten met enkele doodsbittertjes.

Gezien de situatie was het niet verwonderlijk dat het snel gonsde van de geruchten, wat ging er gebeuren met de boerderij en de inboedel? Een van de eerste begunstigen was het Museum Soest, waar Hans toen bestuurslid van was. Het meubilair, dat zeker historische waarde heeft, werd geschonken aan het museum, wel was reiniging van stof en rookaanslag een hele uitdaging. Ook de Utrechtse tentwaggen die Wim in zijn jeugd aangeschaft had, werd geschonken, er is veel tijd, geld en moeite in de restauratie gestopt. Helaas is de tentwaggen alweer in het depot verdwenen, eigenlijk onbegrijpelijk.

Wim Hartman had zijn boerderij en wat landerijen gelegateerd aan de Nederlandse Hartstichting en het Koningin Wilhelminafonds, die een koper zochten en vonden die in "Stichting De Paardenkamp". Wie zou er interesse en geldmiddelen hebben om het rijksmonument, waar wel wat achterstallig onderhoud aan was, aan te kopen? Mede dankzij de plaatselijke bekendheid van Hans is het zo gelopen. De broodnodige restauratie werd ingezet en de resultaten kunt u inmiddels bekijken. Met deze restauratie kwamen de ambachtslieden weer op het erf. Naast allerlei 'deskundigen', waarvan de eerste op een nogal hardhandige manier kennismaakte met de slechte onderhoudstoestand, was ook bouwbedrijf G.W. van de Grift van de partij. Dit bedrijf had al meer boerderijen gerestaureerd en daar de nodige ervaring opgedaan. In het verleden was dit bouwbedrijf een van de grootschalige bouwers van Soest, maar de jarenlange crisis heeft zijn sporen nagelaten. Nu wordt er door dit bedrijf alleen nog kleinschalige projecten aangenomen. Voor de hulp met dakbedekking wordt vaak de hulp ingeroepen van rietdekkerbedrijf Clemens de Wit. Clemens heeft toentertijd het vak geleerd en het bedrijf overgenomen van Ben van de Pol uit de Kerkebuurt. ►

Ben van de Pol in actie

Hans Kruijswijk met zijn laatste boek "Het Gagelgat". Foto Studio Kastermans

Het Gagelgat biedt ook gastvrijheid aan een 'bijenman', nu vaker aangesproken als imker. Het belang van het houden van bijen is lange tijd onderschat geweest. Vroeger stonden er bij boerderijen vaak meer vruchtbomen dan tegenwoordig. Ook bij het Gagelgat was er volgens oudere tekeningen uit de negentiende eeuw een aanzienlijke boomgaard, er zijn zelfs aankopen van jonge boompjes bij de plaatselijke boomkweker geregistreerd. De vroegere windsingel om de boomgaard is nu nog herkenbaar: de rij eikenbomen aan de oostzijde op het perceel naast Het Gagelgat. Daarmee is tegelijkertijd een belangrijke oorzaak van het verdwijnen van kleine vruchtboomgaarden genoemd. Voor bebouwing, opslag en andere doeleinden werden er telkens enkele bomen gerooid, de andere bomen werden wat verwaarloosd en uitgevallen exemplaren werden niet herplant. Ook is de grond minder geschikt dan de zwaardere kleigronden. Overigens geldt dit niet alleen voor Het Gagelgat. Wel is er op Het Gagelgat voor enkele jaren nieuwe aanplant van hoogstambomen gedaan, met appel- en perenbomen van nostalgische rassen. Bij Kunst en Ambacht zal algemeen gedacht worden aan iets dat door mensenhanden voortgebracht wordt, toch hebben we de dorpsverteller ook als ambacht voorgesteld. Een dorpsverteller zal ergens over moeten vertellen, zal dus kennis van de plaatselijke geschiedenis moeten hebben. Daarnaast moet hij/zij de capaciteiten hebben om dat aan een groter publiek over te brengen. In vroeger tijden waren de schoolmeesters daar vaak een mooi voorbeeld van, nu heeft Hans Kruijswijk zich verder bekwaamd en kunnen we hem beschouwen als ambachtelijk kunstenaar!

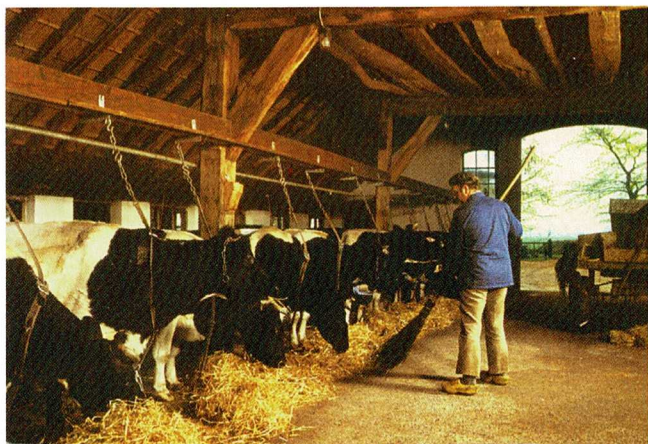
Foto Hans Kruiswijk

Kaasboerderij “De Staelenhoef”

Verleden jaar was er een oproep van de landelijke land- en tuinbouworganisatie (LTO) om het oudste nog werkzame familiebedrijf aan te melden. Uiteindelijk bleek een veehouderij in de Achterhoek met de eer te strijken; de familie boerden al vijf eeuwen op dezelfde plek. Voor Soest is er een vluchtig onderzoekje gedaan. Op dit moment zijn er nog veertien hoofdberoepbedrijven actief in de landbouw. Grootste bottleneck bij de bepaling van de ouderdom zijn de bedrijfsverplaatsingen en de afsplitsingen. Dientengevolge staan de kanshebbende bedrijven aan de Birkstraat of aan de Wieksloot. De ondernemers op deze bedrijven komen bijna allemaal uit de oude oorspronkelijke Soester boerenfamilies, is het niet via de vaderlijke lijn, dan wel via de moederlijke lijn. Voorlopig beschouwen we boerderij “De Staelenhoef” als het oudste nog in werking zijnde boerenbedrijf in Soest. Mogelijk kan uit verder onderzoek nog blijken dat “Oude Aarde” (Birkstraat 135) misschien wel langer bij dezelfde familie in eigendom is.

Geschiedenis

Veel van de geschiedenis van deze boerderij is al uitgezocht door Jan (J.G.) Hilhorst (1932-1986), de eigenaar/bewoner die naast zijn ondernemerschap ook nog tijd wist te vinden om geschiedenis te beschrijven. Helaas is hij door zijn vroegtijdig overlijden er niet aan toegekomen om zijn onderzoeken allen af te ronden. De oudste kaart van het gebied “De Birk” dateert al van 1637-1642, het is een situatietekening betreffende de landerijen van het ►

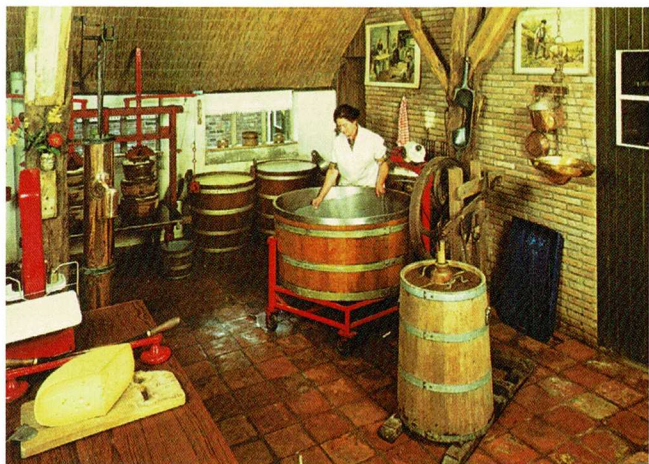

Jan Hilhorst, fotocollectie familie Hilhorst

klooster Mariënhof. De percelen waarop nu "De Staelenhoef" staat behoorden in die tijd tot het familiebezit van de familie Van Oldebarneveldt. In de euforie van deze belangwekkende ontdekking is er zelfs een moment gedacht dat de boerderij de geboorteplaats van Johan van Oldebarneveldt (1547-1619) geweest zou

kunnen zijn. Sommige historici maakten op bijna hysterische wijze gehakt van deze kronkeling, na vele jaren nog leuk om te lezen.

De naam Stalenhoef duikt rond 1722 op. De nabij gelegen boerderij aan de Birkstraat 119 werd door Hillebrand Bentes gekocht en in deze akte wordt die boerderij Gustalenhoef genoemd. De familie die de boerderij pachtte werd steeds vaker Stalenhoef genoemd in plaats van de patroniemen. Maar de pachters van Birkstraat 123 waren nauw familie van de pachters van de Gustalenhoef en kregen ook de familienaam Stalenhoef toegedeeld.

Ton Hilhorst-Sturkenboom, fotocollectie familie Hilhorst

In de loop van de negentiende eeuw was Izaak Stalenhoef bouwman (boer) op Birkstraat 123, hij was gehuwd met Antje Kuijer. Door het vroegtijdige overlijden van Izaak stond de weduwe Antje Stalenhoef-Kuijer, dertig jaar oud, er alleen voor het bijhouden van een mooie boerderij. Wel hingen aan

moeders rokken al twee kleine dochters. De buurjongen Anthonie Hilhorst (1827-1907) loste dit probleem op door met Antje Kuijer te huwen, vanaf die tijd is de naam Hilhorst aan deze boerderij verbonden. Eerder is al opgemerkt dat boerderij Oude Aarde al langer familiebezit is, deze was ook eigendom van Isaac Stalenhoef. Oude Aarde ging naar een eigen dochter van Isaac Stalenhoef, terwijl De Stalenhoef via 'aangetrouwde' dus 'koude' kant naar de familie Hilhorst ging. Anthonie en Antje kregen nog twee zonen: Piet en Aart. Voor Aart werd een nieuwe boerderij gebouwd op het land behorende bij De Stalenhoef, schuin aan de overzijde op Birkstraat 114, het kreeg de naam Rustenburg. Piet bleef op De Stalenhoef en via zoon Toon kwam de boerderij bij Jan Hilhorst (die we hierboven al aanhaalden). Jan was de vader van Toon, de huidige veehouder.

Kaasmakerij

Hoewel het goed mogelijk is dat er al eerder kaas gemaakt werd op deze boerderij, kunnen we zonder scrupules schrijven dat Jan Hilhorst en zijn echtgenote Ton Hilhorst-Sturkenboom het kaasmaken geïntroduceerd hebben. Niet alleen boerenkaas maken, maar het ook als echt specifiek product in de markt zetten. Een van de eerste dingen om de herkenbaarheid te vergroten was een duidelijke naam voor de boerderij. Toen de weduwe Antje Hilhorst-Kuijer haar laatste wil op papier zette, werd deze boerderij "Klein Geer Stalenhoef"

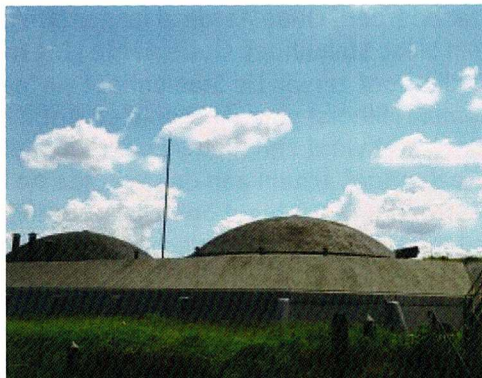
genoemd. Het is een mooi eerbetoon dat Jan en Ton Hilhorst de boerderij "De Stalenhoef" genoemd hebben, als eerbetoon aan de familie die de boerderij groot gemaakt heeft. Dat er een e toegevoegd is aan Stalenhoef geeft toch wat cachet, zie ook het Groot Gaesbeeker Gilde. Jan en Ton begrepen toen al dat met de toenmalige bedrijfsgrootte andere mogelijkheden gezocht moesten worden om een volwaardig gezinsbedrijf te blijven. Intensivering in varkens en/of kippen was mogelijk, maar Ton had het kaasmaken van huis uit (Houten) al geleerd. Inmiddels bestaat de kaasmakerij ook al meer dan 45 jaar, het procedé is nog gelijk gebleven. Toch is vooral in het melkvee gedeelte de automatisering enorm toegenomen. Molk vader Jan nog 25 koeien, 's zomers aan de weidewagen en 's winters nog op de grupstal, nu worden 60 koeien door een automatisch melkstation gemolken. Er wordt door Toon en Trudie volop geëxperimenteerd om bij het robot melken ook weidegang aan te bieden. U zal bij een bezichtiging merken dat er nog steeds op ambachtelijke wijze gewerkt wordt, en hoewel precair, is er een kans dat de zesde generatie het bedrijf voortzet. ■

Toon en Trudie Hilhorst

Vooraankondiging bustocht

De evenementencommissie is voornemens om dit jaar op donderdag 29 oktober 2015 een interessante excursie te organiseren. Verleden jaar waren er wat problemen in de beheerstructuur van het museum "Fort 1881". Inmiddels lijken de plooiën in Hoek van Holland gladgestreken te zijn en is de evenementencommissie druk in de weer om een programma op te stellen.

Fort 1881 is onder andere bekend als verblijfplaats van Koningin Wilhelmina en de regering in de Meidagen van 1940. Nadere aankondiging zal via de website en mogelijk via e-mailing plaatsvinden, als u e-mail bij ons nog niet bekend is graag een e-mail naar info@hvsoest.nl ■

Museum Soest

Steenhoffstraat 46
3764 BM Soest
035-6023878

Openingstijden: het gehele jaar op zaterdags en zondags van 13.30 tot 17.00 uur. In de periode van 1 april t/m. 31 oktober ook op woensdagmiddag en in de periode van 1 juli t/m. 30 september op vrijdagmiddag dezelfde tijden.

In dit museum vindt u historie en wisselexposities. Vanaf 4 september tot en met 6 december 2015 de volgende drie nieuwe exposities:

- Een expositie over Piet Olyslager, ter gelegenheid van zijn honderdste geboortedag.
- Een expositie van Hermien de Wolf
- Een expositie van José Marcus

Leden van de Historische Vereniging Soest – Soesterberg hebben vrij toegang tot het museum

www.museumsoest.nl - info@museumsoest.nl

Historische Vereniging Soest - Soesterberg

Opgericht 8 mei 1980

De leden van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen.

Voor nadere informatie kunt U met de contactpersonen overleggen, te weten:

Genealogie:	Wim Routers	routers@xmsnet.nl	035-6010169
Mondelinge geschiedenis:	Wim de Kam	wpdekam@kpnmail.nl	035-5880048
Commissie ruimtelijke kwaliteit:	Gérard Derks	gjm.derks@chello.nl	026-3644051
Evenementen commissie:	Hanneke Roskam	hanneke@roskam.nu	035-6018750
Wergroep Soesterberg	Henk Schimmel	histversoesterberg@gmail.com	0346-351690
Redactiecommissie	Piet van Elteren, Dick van Fulpen & Ton Hartman		
Redactie-adres	Ton Hartman, Birkstraat 109, 3768 HD Soest ton.hartman@telfort.nl		035-7851770
Layout	Menno Zweers (Omslag Wim Routers)		

De contributie per jaar:

  20,00 voor leden in Nederland -   35,00 voor leden in het buitenland -   35,00 voor het bedrijfsleven - Betaling contributie op rekeningnummer NL66RABO0359902235

Losse oude nummers: Verkrijgbaar bij het redactieadres Leden   2,50 Niet leden   5.00

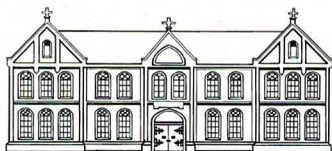
Copyright - Historische Vereniging Soest - Soesterberg

Indien niet anders aangegeven komen de afbeeldingen uit de collectie van de HVS en/of uit het Gemeente Archief Soest

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg. Redactie en bestuur zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de aangeboden kopij en beeldmateriaal.

Volgende editie verschijnt December 2015
Zie www.hvsoest.nl voor meer informatie

HISTORISCHE VERENIGING
SOEST/SOESTERBERG

Historische vereniging
Soest/Soesterberg
www.hvsoest.nl
Steenhoffstraat 46
3764 BM Soest

Drukwerk verzorgd door:

PRACTICUM
www.practicum.nl